

"Ignoràvem la força dels anarquistes"

Avel·lí Artís-Gener, 'Tísner', va viure molt de prop els fets que dugueren Josep M. Planes a la mort. En aquesta entrevista, qui fou company del periodista assassinat descobreix alguns detalls necessaris per comprendre el desenllaç del lamentable episodi.

Moltes fotografies de família, un quadre-homenatge del Barça a Tarradellas, un carnet i algunes medalles recordant l'època al Front d'Aragó, un dels seus típics ninots i prestatges reblerts de llibres i àlbums de fotos. És l'univers del petit despatx d'Avel·lí Artís-Gener, més conegut per "Tísner", dibuixant, periodista i escriptor, nascut a Barcelona fa vuitanta-quatre anys. És un supervivent del florent i actiu periodisme català dels anys 30, i un dels peoners del periodisme d'investigació a Catalunya. En Tísner fou també íntim amic de Josep M. Planes i Martí amb qui coincidí a *La Publicitat* i a *El Be Negre*. Aquests dos periodistes foren els únics a denunciar l'assassinat dels germans Badia, comès l'abril del 1936. Tots dos foren amenaçats de mort sense remei per membres de la CNT i la FAI, però només en Josep M. Planes acabà assassinat. En Tísner mai no oblidarà el dia que hagué de reconèixer el cos sense vida del seu amic al soterrani del Clínic de Barcelona. Ni oblidarà mai l'intens i violent estiu del 1936...

ARXIU

—*En Planes era conscient del perill que concitaven els seus articles acusant la CNT i la FAI d'estar al darrere de l'assassinat dels germans Badia?*

—Sí, en Planes n'era conscient, però potser no fins al grau de tenir la vida en perill. Era un somniador que desitjava que les coses canviessin a temps, que la Generalitat tingués prou força per a posar limitacions a aquells sindicats, perquè, de debò, n'ignoràvem la potència. No sabíem que eren els veritables amos de totes les indústries i de tota l'organització sindical d'Espanya. Nosaltres teníem la il·lusió que els "convertiríem". Però, a partir de la revolta del Franco, no hi havia cap mena de dubte de l'enorme poder que tenia aquesta gent. Foren ells, els anarquistes, qui van plantar cara a la revolta militar. En Planes ignorava, com tots plegats, aquesta enorme força, però sí que sabia que eren una infiltració poderosa a Catalunya i que senyorejaven àrees que no els pertanyien. Alguna vegada en Planes s'havia queixat de ser una veu predicant al desert, que ningú no l'escoltava, ningú no li feia cas. Hi ha un editorial [*Precisions*, 2-7-36] on em regracia per la meua solidaritat i diu que en tot aquell marasme hi ha una veu unida, que és la meua.

—*Les vostres investigacions sobre l'afar dels Badia partien de fonts diferents, però les conclusions eren les mateixes...*

—Sí, els meus articles es basaven en l'assistència, evidentment secreta, del jutge Emilià Vilalta i Vidal, que era qui tenia guàrdia aquell 28 d'abril. Ell em passava cada dia tot l'aterrat de la policia, i és clar, jo tenia una informació de primera mà. Però, com que si l'hagués publicada íntegrament haurien vist d'on la treia, calia disfressar-la, i cada dia feia un treball d'imaginació per dir algunes veritats farcides de mentides. Tot plegat perquè els de la FAI no poguessin saber mai d'on la treia. I no ho van saber mai. La situació va ser crispant de veritat. Això va durar tres mesos.

—*L'origen del tràgic final d'en Planes fou conseqüència dels articles sobre l'afar dels Badia?*

—Sense cap mena de dubte!! Sense cap mena de dubte, l'assassinat d'en Planes va ser conseqüència dels articles contra la FAI per la mort dels Badia. Però també hi ha una cosa a dir: en Planes no defensava la missió policíaca, sinó que s'oposava a la intromissió en coses que eren exclusivament de Catalunya per

Tísner fou l'encarregat d'identificar el cadàver de Josep Maria Planes. Per anar al Clínic, es va haver de disfressar de milicià i va circular amb un cotxe ple de pintades "CNT, FAI".

gent que no era catalana. Els *faieros* eren gent que havien vingut de fora, la majoria andalusos o murcians, per les obres de l'Exposició o del Metro, i aquesta gent o els seus fills eren el gruix de la CNT i de la FAI. I en Planes no tolerava que es fiquessin en coses que eren ben nostres. I això era el cavall de batalla d'en Planes i això feria la gent de la FAI i això era el que el va dur a la mort. Es venjaven d'aquell home que no havia parat de predicar que, l'assassinat dels germans Badia, l'havia planificat aquella gent. D'això, jo en tinc proves directes i paral·leles.

—Quines proves?

—Jo publicava articles a *La Rambla* explicant detalls de l'assassinat. En Justo Bueno [un dels membres cenetistes que va participar en l'assassinat dels Badia] em va venir a veure, a explicar-me com havia anat tot, i dient-me que si en publicava res era home mort. I aquest avís anava també per al Planes. Jo li vaig dir

ARKIU

“Al mercat de la Travessera de Gràcia la Lilian va cometre la gran bestiesa de dir a una persona on s’amagava Planes, i un ‘bunyol’ com aquest, algú conscient mai no l’hauria fet.”

“En Planes no defensava la missió policíaca, sinó que s’oposava a la intromissió en coses que eren exclusivament de Catalunya per gent que no era catalana. Els ‘faieros’ eren gent que havien vingut de fora, i en Planes no tolerava que es fiquessin en coses que eren ben nostres.”

que això havia arribat a un punt de saturació que no ens podíem retractar ni podíem emmudir, perquè la gent es pensaria que ens havíem acollonit. Li vaig demanar què havíem de fer i em va respondre: “per a vosaltres el pollastre”. L’Ordre Públic em va donar un policia de custòdia. Van matar en Planes i, a mi, em van enviar a París, amb tot de cotxes disfressats amb pintades de “FAI” i “CNT”.

—Qui foren els autors materials de l’assassinat del Planes?

—Gent de la FAI. Cada sindicat tenia el seu grup i cadascun treballava independentment. Passaven comptes a la gent amb qui tenien un greuge... i quan hi havia algun problema un ho deia a un altre, anaven a buscar la persona i se l’emportaven i la “calaven” tranquil·lament, la “calaven” a qualsevol carretera, o davant un cementiri.

—Com van descobrir que en Planes s’amagava al pis d’en Francesc Fontanals?

—En Fontanals també era a la llista de la gent d’*El Be Negre* que perseguïen. Aleshores era temerari d’a-

magar-se en un pis d’una persona que ja era un “candidat”, però en aquell joc de l’audàcia, en Planes va pensar que no el trobarien mai amagat allà. Era la jugada de la contrajugada. Però aquí la delatora va ser, sense voler, la Lilian, la noia francesa que vivia amb en Planes. Al mercat de la Travessera de Gràcia la Lilian va cometre la gran bestiesa de dir a una persona on s’amagava en Planes, i un “bunyol” com aquest, una persona conscient no l’hauria fet mai! Perquè encara que ho diguis a un pany de paret, sempre hi pot haver algú que ho senti. I efectivament algú ho va sentir i, cony!, el van anar a buscar aquella matinada. Van anar a cal Fontanals, ho van fotre tot enlaire i l’hi van trobar..., és clar que l’hi van trobar!, i se’l van emportar. I el Fontanals va tenir molta sort que no se l’emportessin, a ell també. La pobra Lilian no va poder carregar mai el gep de ser ella la involuntària delatora. Se’n va anar a França i se n’ha perdut el rastre.

—Vós vau identificar el cos d’en Planes al soterrani del Clínic. Una experiència molt dura...

—Allò era la cosa més tètrica, més atterradora que he vist en ma vida. Cada matinada hi portaven centenars de morts que anaven amuntegant allà esperant que algú els identificés per poder-los enterrar. Ja era segur que havien matat en Planes, però no el trobaven. Em va venir a veure en Ramon Peypoch, d’Acció Catalana, i em va demanar que els ajudés a identificar-lo. A mi em tenien amagat, i fins a un cert punt era perillós que anés pel carrer. Per si em trobaven els *faieros*, em van disfressar de milicià i vam anar al Clínic amb un cotxe ple de pintades “CNT, FAI”. Em vaig quedar totalment astorat veient aquella trullència. Hi havia centenars de

morts. S’ha d’haver viscut una cosa tan dantesca per creure-la. Un dels ajaguts duia un vestit de color blau marí fosc amb unes ratlletes primes i blanques, i jo havia vist moltes vegades en Josep M. portant un vestit com aquell. Vaig pensar “Cony, deu ser aquest!” A més, duia una camisa de color blau de seda, molt adequada a la seva pulcritud i a la seva mania per la indumentària. Vaig ajupir-me, me’l vaig mirar, i era ell inconfusiblement. Li havien rebentat el parietal esquerre a trets i li havien buidat el cervell.

—Què vau fer aleshores?

—Vaig donar el nom, però no en sabia la data de naixement, i sí en canvi el lloc de naixement. Enterrar-lo era una feina molt complicada perquè qualsevol identificació d’una víctima era tinguda en compte per aquella gent. Si tenien interès per una persona que havien matat per fer un bé a la societat, la persona ja era pràcticament sentenciada. Era una paradoxa, un món absolutament diabòlic i emmerdat, però llavors era així.

Jordi Finestres